

Var uskolerte, frikirkelige misjonærer bedre enn sitt rykte? Kinamisjonær Anne Skollenborg fra Vegårdshei – et typisk eksempel?

INGRID ESKILT

Innledning

Misjonslederen John Mott (1865-1955) var den første lederen for World Student Christian Federation (WSCF). Da bevegelsen ble grunnlagt i Sverige i 1895,¹ orienterte Mott om Kina og erklærte dette landet som tidenes misjonsmark.² Man kan nærmest snakke om en Kinafeber som gikk over den vestlige kristenhet ved forrige århundreskifte. I 1920 var det omkring 7000 vestlige misjonærer i Kina³ og i 1948 var 235 norske misjonsutsendinger i landet. Dette var en tredjedel av hele den norske misjonærstyrken.⁴

Svært mange norske misjonsorganisasjoner var representert både fra luthersk og frikirkelig hold, og noen misjonærer var endog utsendt gjennom utenlandske misjonsselskap. En av disse var Anne Skollenborg (1872-1958) fra Vegårdshei i indre Aust-Agder. Hun reiste fra Norge i 1902 underholdt av den frittstående menigheten Guds Menighet på Vegårdshei, men utsendt gjennom den amerikanskbaserte svenske avdelingen til misjonsorganisasjonen: Skandinavisk Alliansemisjon (SkandAM eller bare Alliansemisjonen, opprettet i 1890; svensk

avdeling opprettet i 1900). I 1949 endret organisasjonen navn til The Evangelical Alliance Mission (TEAM). Skollenborg ble plassert i Kina på deres misjonsfelt i dagens provinser Shaanxi og Gansu (På Skollenborgs tid Shensi og Kansu).⁵

Mange skandinaver - fra begge sider av Atlanteren - ble rekruttert til misjonstjeneste av den svensk-amerikanske misjonsdirektøren i SkandAM, Fredrik Franson (1852-1908).⁶ Franson var en av mange enkeltpersoner og organisasjoner som påvirket kristne i Norge til misjonsengasjement i Kina omkring forrige århundreskifte. Blant disse kan nevnes Sofie Reuter (1860-1891) og Anna Sofie Jakobsen Cheng (1860-1911), som reiste til Kina i 1885, og Ole Næstegaard d. e. (1861-1937), som reiste ut i 1888. Alle tre var utsendt av China Inland Mission (CIM eller Innlandsmisjonen). Deres kontakt med kristne i hjemlandet sporet misjonsinteressen. Det gjorde også Norgesbesøket til grunnleggeren og lederen av CIM, James Hudson Taylor (1832-1905), i 1889. Besøket førte til opprettelsen av Den Norske Kinamisjon (i dag Evangelisk Orientmisjon, EOM). Det Norske Lutherske Kinamissionsforbund (Kinamisjonsforbundet) som ble grunnlagt i 1891 (i dag Norsk Luthersk Misjonssamband, NLM), var med å føre Kinafeberer til de store lutherske gruppene i Norge. Til forskjell fra mange mer veletablerte misjonsselskap rekrutterte Fredrik Franson fattige ungdommer med sparsom utdanning fra bygdene. Også Kinamisjonsforbundet rekrutterte fra de samme gruppene, men gav misjonskandidatene sine et bedre utdanningstilbud enn dem som ble rekruttert og sendt via Fredrik Franson. Fransons policy var den samme som i CIM, som hans organisasjon var assosiert med. James Hudson Taylor hevdet at CIM var «a special agency for less qualified, spiritfilled workers».⁷ Til forskjell fra CIM som krevde opphold på bibelskole av sine kandidater før utreise,⁸ sendte Franson ut mange av sine rekrutter med kun et evangelistkurs fra to til fire ukers varighet.⁹ De til dels store gruppene av unge, ugifte og lite utdannende skandinaviske kvinner og menn som ble sendt til Shanghai ved forrige århundreskifte, ble av kritikere omtalt som «flodbølgen av uuttannede skandinaver som ble sendt til Kina».¹⁰

Hensikten med denne artikkelen er å kaste lys over det misjonshistoriske fenomen som denne «flodbølgen av

utdannede skandinaver» representerte. Det vil jeg gjøre ved å vise hvordan det gikk med én av disse mange utdannede og ugifte - Anne Skollenborg. Hvorfor reiste de, og hvordan klarte de seg i Kina? Hvert enkelt menneske representerer sin egen unike historie, slik og med Anne Skollenborg. Ved å presentere henne kan vi få et lite blikk inn i denne gruppens liv, tjeneste og selvforståelse. Fikk de utrettet noe, eller fikk kritikerne rett med hensyn til arbeidsresultater og nytten av Fransons hastige utsendelsesprosjekt? En kirke i Chicago stengte sine dører for Franson og forklarte dette i *Chicago-Bladet*. De var skeptiske til nytten av Fransons plan, som de mente ikke var nok gjennomtenkt: «Youths and maidens should at such break neck speed be uprooted from their everyday pursuits and at once be fitted to go out as missionaries to a land like China.»¹¹

Jeg vil først presentere konteksten gjennom en beskrivelse av forholdet mellom disse tre: CIM ved dens grunnlegger og leder James Hudson Taylor, Albert B. Simpson, grunnleggeren og lederen av Christian and Missionary Alliance og Skandinavisk Alliansemisjon (The Evangelical Alliance Mission) ved sin grunnlegger og leder Fredrik Franson. Deretter vil jeg si noe generelt om kvinner i trosmisjonene i Kina og fremheve noen karakteristiske trekk ved SkandAMs kinamisjonærer. Så vil jeg beskrive Skollenborgs liv med vekten på arbeidet i Kina og si noe om hennes personlighetstrekk. Helt til slutt vil jeg trekke noen konklusjoner.

Kilder

Anne Skollenborg var ikke et skrivende menneske, selv om det som finnes av hennes brev er godt formulert. Hun skrev verken dagbøker eller memoarer, i alle fall ikke som er kjent eller tilgjengelig. Hun skrev imidlertid brev, primært til familie, enkelte menighets-medlemmer, og de første årene, ganske ofte til menighetens eget blad: *Kristelig Budbringer*. Flere ganger sier hun at hun ikke kjenner seg så pennefør og kvir seg for denne «offentlige» skrivingen. De personlige brevene og informasjonsstykkene i *Kristelig Budbringer* som har vært tilgjengelig for meg, er for en stor del brukt og gjengitt av dagens menighetspastor Knut Sunde i hans bok fra 2013: *Streif. Anne Skollenborg, pionermisjonær i Kina 1902-1938*.

Sunde sier at de brevene som er referert i boka, er direkte avskrift fra bladet *Kristelig Budbringer* som utkom mellom 1901 og 1909. Dette bladet inneholdt mye misjonsstoff, som regel direkte avskrift av brev som kom til redaktør John Kvisli. Pastor Sunde sier videre at han i tillegg til *Kristelig Budbringer* har brukt originalbrev fra Anne Skollenborg, først og fremst skrevet til menighetens misjonskasserer. Disse er tatt med i boka på samme måte som stoffet fra *Kristelig Budbringer*: som direkte gjengivelse. Kun noen små språklige justeringer forekommer, sier pastoren. Dette materialet vurderer jeg som primærkilder. Ut fra hva jeg har fått tilgang til, anser jeg de små språklige justeringene som ubetydelige i forhold til verdien av materialet som primærkilder. Der boka *Streif* er brukt som kilde, har jeg benyttet sitater enten fra bladet eller fra brev. I tillegg har slektsgransker Gunnar Lunden skrevet om Skollenborgslekta. Jeg bruker noen bruddstykker av denne slektshistorien. Jeg har dessuten fått kopier av et nummer av *Kristelig Budbringer* og et nummer av Risør-avisen *Folketanken*, som intervjuet Anne Skollenborg ved hennes hjemkomst. Jeg har også hatt samtaler med noen slektninger som enda kan huske glimt av Anne fra deres barndom. Tilgangen på skriftlige kilder er derfor begrenset og til dels fragmentarisk. Det betyr at det har vært vanskelig å gjenskape en kronologisk oversikt over Anne Skollenborgs arbeidsplasser og arbeidsoppgaver i Kina.

Fransons (TEAMS) relasjoner til Hudson Taylor (CIM) og Albert B. Simpson (C&MA)

James Hudson Taylor var en karismatisk lederpersonlighet.¹² Han grunnla CIM i 1865 etter en sterk åndelig opplevelse på stranda i Brighton, der han umiddelbart ba Gud om å sende 24 villige og kvalifiserte arbeidere til de indre provinsene i Kina. Taylor fikk lagt inn over seg en byrde for Kinas 400 millioner store befolkning.¹³ Hans slagord ble: «En million kinesere dør hver måned uten Gud.»¹⁴ I oktober 1889 hadde Hudson Taylor en ny visjon. Dersom han fikk 1000 misjonærer til Kina som hver dag presenterte evangeliet for 250 nye mennesker, ville 250 millioner ha hørt evangeliet i alle landets provinser i løpet av drøye tre år. Dette, mente han, skulle komme som et tilleggssinitiativ

til alt arbeid som allerede eksisterte. Hudson Taylor gjorde visjonen kjent i sitt magasin *China's Millions* høsten 1889 og på en stor tverrkirkelig misjonskonferanse i Shanghai våren 1890. Da verdensevangelisten og grunnleggeren av Evangelisk Alliansemisjon, Fredrik Franson, fikk høre om dette oppropet i 1890, opplevde han det som et personlig kall til selv å skaffe 200 av disse kandidatene. Han bodde i Chicago, men var i Tyskland da oppropet nådde ham, og han umiddelbart opprettet «Den Tyske Alliansemisjonen for Kina». Som svensk immigrant til USA, var Franson imidlertid spesielt opptatt av å verve misjonskandidater blant de store mengdene unge skandinaviske immigranter i USA.¹⁵ Franson reiste til USA i september 1890. De Første som ble akseptert som kinamisjonærer, skulle forberede seg på utreise allerede i januar 1891.

Det var dette som gav støtet til opprettelsen av SkandAM i 1890.¹⁶ Misjonen skulle ifølge Franson preges av fem kjennetegn: Den skulle være internasjonal og tverrkirkelig. Den skulle rekruttere menn og kvinner på lik linje, men bare ugifte. Den skulle primært være for omreisende evangelistmisjonærer og den vektla at hver menighet, forening, søndagsskoleklasse osv. selv skulle velge ut og underholde sine misjonærer.¹⁷

Misjonshistoriker Alvyn Austin fremhever at de skandinaviske misjonærene stundom hadde problemer med å rette seg etter CIM sine prinsipper og reglement, som for eksempel kleskoder, regler for inngåelse av giftermål og permisjonsregler. Derfor, i følge Austin, brøt SkandAM etter bare to år, i 1893, sin tette forbindelse med Innlandsmisjonen. De skandinaviske utsendingene holdt etter hvert primært til i nåværende Shaanxi og Gansu-provins.¹⁸ SkandAM fortsatte likevel å være assosiert med CIM. Dette hadde flere fordeler: de skandinaviske misjonærene kunne bo på CIMs gjestehus i Shanghai og bruke deres språkskole. CIM ordnet også med forsendelse av varer, post og penger.

Franson ble kritisert av noen av samtidens misjonsvitere. Tyskeren P. Berlin skrev i professor Gustav Warnecks tidsskrift *Allgemeine Missions-Zeitschrift* i 1893: «The mass-importation of missionaries (it cannot be called anything else), which Franson is carrying on, can be explained in terms of his zeal; but even apart from political considerations, it is not wise.»¹⁹

Franson rekrutterte ikke bare blant skandinaver i USA, men også i Sverige og Norge. Ettersom han rekrutterte flere kandidater enn han var i stand til å underholde, gikk han inn i et fruktbart samarbeid med misjonslederen Albert B. Simpson (1843-1919), som i 1887 etablerte organisasjonen Christian and Missionary Alliance (C&MA). Franson og Simpson tilhørte samme type trosmisjon som hadde røtter i den såkalte tredje store vekkelsen på det amerikanske kontinentet med ikke minst Dwight L. Moody (1837-1899) som frontfigur.²⁰

I samarbeidet skulle Franson skaffe misjonskandidater som han også skulle trene opp på sine evangelistkurs, mens Simpson (IMA: den internasjonale avdelingen av C&MA) skulle dekke de økonomiske utgiftene for kandidatenes utreise og opphold i Kina.

For å skaffe disse kandidatene dro Franson til Skandinavia, først og fremst til Sverige, men også til Norge. I 1892 holdt han store misjonsmøter i Kristiania (Oslo), og samme året besøkte han Guds Menighet på Vegårshei for første gang. Han overbeviste den nye menigheten om at de burde sende ut sine egne misjonærer.

I sin bok *Fr. Fransons Reise rundt Jorden* fra 1898 skrev Franson at Hudson Taylor i mai 1895 hadde meldt at de 1000 misjonærene han hadde bedt om, var ankommet Kina.²¹ Franson sier selv at han hadde rekruttert 60 svensker som var underholdt av Simpson. Disse hadde meldt seg til tre års tjeneste som omreisende evangelister og var frie til å vurdere videre tjeneste etter disse årene. Deres arbeid ble betraktet som pre-evangelisering. De skulle gjøre mennesker modne for det innhøstningsarbeidet som skulle følge, og som krevde et mer langsiktig perspektiv. Anne Skollenborg tilhørte den gruppen som tenkte mer langsiktig om sitt arbeid, selv om forventningene om Jesu snare gjenkomst var levende også blant dem.

Kvinner i trosmisjoner²²

Anne Skollenborgs arbeid i Kina var en del av trosmisjonsbevegelsen som omfattet mange misjonsorganisasjoner, langt flere enn de som er nevnt i denne artikkelen. Trosmisjonene fikk betydning spesielt for kvinnene, sier professor Dana Robert. Disse misjonene lovet å bruke kvinner på lik linje

med menn i verdens evangelisering. «Without women, there would be no Faith Missions. The worker bees of the missions, they outnumbered men two to one.»²³ De kom stort sett fra beskjedne kår og hadde en individualisert og intim gudsrelasjon. I Amerika fantes det egne misjonsselskap som sendte enslige kvinner til misjonsmarken. Disse krevde forholdsvis høy utdanning av sine kandidater da de i stor grad ble sendt i utviklingsoppdrag, primært som institusjonsbyggere og pedagoger, først og fremst med tanke på kinesiske jenter og kvinner. ²⁴Trosmisjonenes hovedfokus var ikke utvikling, men ren evangelisering og forkynnelse. Ute i felten så en at et snevert evangeliseringsfokus med vekt på ord, ble for trangt. De kvinnelige trosmisjonærene kom derfor til å bruke mye av sin kapasitet på ulike hjelpeoppgaver: utdanning av barn, behandling av syke, rettledning av kvinner. I praksis var mye av dette «siviliserende» tiltak for å endre kulturelle skikker.²⁵ Vi kan se at Anne Skollenborg passer inn i dette bildet. Hun evangeliserte og forkynte, men mye av hennes arbeidsdag gikk også til leseopplæring og annen opplæring av kvinner og barn. Trosmisjonene lovet likestilling mellom kjønnene i evangeliseringsarbeidet, men i praksis var lederne stort sett menn. Enslige kvinner ble ofte dirigert av dem til hjelpeoppgaver der det oppstod behov.

Den prinsipielle likestillingen mellom kjønnene som kjennetegnet trosmisjonene, har trolig flere årsaker. Kirkehistorikeren Erik Sidenvall sier at de fleste kjønnsforskere har ment at kvinnens gradvise emansipasjon i kristent arbeid skyldtes en utvidelse av kvinnens private sfære, der hun stadig mer kunne finne nye uttrykk for sin omsorgsrolle i det offentlige og kirkelige rom. Denne forståelsen har i stor grad oversett, mener han, at denne typen emansipasjon var knyttet til spesifikke sosiale lag i samfunnet, spesielt den urbane middelklassen. På landsbygda var dette annerledes. Også der var det forskjeller på manns- og kvinneroller, men disse var langt mer flytende. På landsbygda var man langt mindre innstilt på å skape en motsetning mellom menns og kvinners arbeid enn i den urbane middelklassen. Svært mange av Fransons misjonskandidater, Anne Skollenborg inkludert, var fra landsbygda. Sidenvall mener også at den apokalyptiske forventningen om Jesu snare gjenkomst, som var en drivkraft

i Fransons forkynnelse, i stor grad var med å forsterke denne likestilte arbeidsdelingen.²⁶

Franson besøkte Kina to ganger, i 1895 og 1904. I sin rapport fra besøket i 1904 tok han spesielt opp arbeidsforholdene til enslige kvinnelige misjonærer. Han hadde fått mange spørsmål om nettopp dette, skrev han. Han skrev at de enslige kvinnene fungerte utmerket. Idealet var at enslige kvinner skulle arbeide på samme stasjon som familier. Da ville det finnes begge kjønn blant misjonærene, og evangeliet ville lettere nå ut til begge kjønn. Skollenborg jobbet imidlertid mest på stasjoner der det bare var enslige kvinnelige misjonærer. Dette var langt fra enestående i Fransons misjon.²⁷

Karakteristiske trekk ved misjonsarbeiderne i Skandinavisk Alliansemisjon²⁸

Ikke alle som meldte seg som kandidater til SkandAM ble antatt som misjonærer. Franson stilte følgende krav: Man måtte ha et anbefalingsbrev, en frisk kropp og et sunt sinn. Man måtte i tillegg ha blitt brukt av Gud til å vinne mennesker her hjemme. Han anså også en god sangstemme som svært viktig. Han mente at sang ville trenge gjennom språkbarrierer, og at kinesere som ikke var lesekyndige, kunne få med seg mye kristen kunnskap gjennom sangtekster.

Som en generell karakteristikk av skandinavene sier Alvyn Austin: «De var unge, kom fra beskjedne forhold sosialt sett, hadde ikke mye utdanning, var fulle av entusiasme, hadde en ydmyk ånd, var fylt av glede og var klare til tjeneste.»²⁹ De fleste hadde en omvendelsesopplevelse i tenårene og dernest en tydelig erfaring av et misjonærkall. De levde i en tid da globaliseringen skjøt fart og skandinavisk immigrasjon til Amerika var en del av deres samtid.³⁰ Deres reise til Kina kunne være et religiøst alternativ til emigrasjon. Misjonærarbeidet i Kina førte dem inn i en angloamerikansk religiøs kultur, der de lærte å verdsette engelsk kristen litteratur og utviklet en felles spiritualitet med mennesker fra ulike deler av den vestlige kristenheten. De var alliansekristne, som var lite bevisst på kirkemedlemskap og endog på dåpssyn. På misjonærkonferanser sammen med misjonsarbeidere knyttet til Innlandsmisjonen, ble diskusjonstema som barnedåp stort sett unngått. Et unntak fra dette, sier Erik Sidenvall, var

vektleggingen av pre-millennialistisk dispensasjonalisme.³¹ Dette kunne diskuteres, og forventingen om Herrens nære gjenkomst var med å anspore deres sterke misjonsengasjement.

Vi vet lite om den bibelundervisningen eller de prekener som ble holdt. De skrev forholdsvis lite om emner knyttet til teologiske spørsmål. Dette bør ikke ensidig knyttes til deres relativt svake utdanningsmessige bakgrunn, men kan var like mye en del av deres overbevisning. De trodde på et fellesskap av alle troende som var født på ny. Dette innebar en tro både på menneskers grunnleggende syndige natur og deres avhengighet av Kristi frelsesverk. Tema som kontekstualisering eller politiske spørsmål hadde mindre fokus. Det er påfallende at Franson selv i sine skriftlige opptegnelser av sine reiser rundt jorden, ikke noterer noe om den materielle nød han åpenbart må ha sett.³² Fransons misjonærer hadde felles konferanser, men møtte i liten grad mennesker fra andre misjonsselskap, selv ikke landsmenn. Dårlig infrastruktur i landet og svak økonomi satte store begrensinger på deres reisemuligheter.

Denne gruppen kalles av noen forskere protopentekostale (forløpere for pinsevekkelsen) ettersom de hadde noen trekk felles med denne vekkingen. De hadde derimot ikke noen lære om en «second blessing» som et øyeblikks opplevelse av helliggjørelse. Flere av Fransons tilhengere var påvirket av Keswick-bevegelsen,³³ som snakket om en «second blessing», da ikke som et øyeblikks opplevelse av helliggjørelse, men som en utgytelse av Åndens kraft til kristen tjeneste. Dette synes å samsvare med den optimistiske tidsånden som rådet, og som kjennetegnet Fredrik Franson, den aldri hvilende verdensevangelisten.

Som Sidenvall skriver: «There seems to be a strong connection between the language of humility and the language of spiritual worth and strength...Their interpretation of Christian humility became a class-like consciousness.»³⁴ Det hersket en slags visjon om et omvendt hierarki, med mistenksomhet overfor mennesker med overklassebakgrunn og med høyere utdanning. I Kina ønsket de ikke å nå eliten, men sine kinesiske likemenn. De ønsket å nå de marginaliserte.³⁵ Dette var det stikk motsatte av f.eks. jesuittenes strategi på 1500- og 1600-tallet. Trolig visste de at de ble ansett som antiintellek-

tuelle i den vestlige misjonsverdenen, og det skapte kanskje hos dem en felles identitet med de marginaliserte kineserne?

Anne Skollenborgs liv og arbeid i Kina

Jeg vil tegne et bilde av Anne Skollenborg under overskriftene «livsløp», «arbeid» og «identitet».

Livsløp

Hun ble født på gården Skollenborg i Vegårshei kommune i Aust-Agder 16. september 1872. Etter grunnskolen hadde hun gått i skredderlære i Risør og var hele livet svært dyktig med hendene. Hun ble en aktiv kristen gjennom den vekkelsen som gikk over de indre bygder i Aust-Agder og Telemark i 1880-årene, og som førte til at den frittstående menigheten Guds Menighet på Vegårshei ble opprettet i 1889. Annes foreldre, Anne og Elling, sammen med hennes fem mindreårige søsken meldte seg ut av statskirken og inn i menigheten. Anne gjorde det samme på selvstendig grunnlag.³⁶

Guds Menighet på Vegårshei hadde besøk av misjonsdirektør Franson både i 1893 og 1899.³⁷ Det var disse besøkene som befestet tankene om at denne nystartede menigheten kunne sende ut egne misjonærer. Det ble vedtatt at menigheten ville sende ut en eller to misjonærer, dersom noen var skikket til det og villige til å gå. I 1899 ble Anne Skollenborg spurt av menigheten³⁸ om å reise og svarte ja til dette.³⁹ Det personlige misjonærkallet har vært av avgjørende betydning både i CIM og Alliansemisjonen. Anne Skollenborgs kall synes å bestå i at hun under ett av Fransons besøk der han skildret behovene i Kina, sa til Gud og seg selv: «Jeg er villig til å gå dersom jeg blir bedt om det.» Skollenborg deltok på et bibelkurs i Drammen i 1899.⁴⁰ Hun gikk også på et tre måneders misjonærkurs ved Mrs. Baxter's Mission school i London vinteren 1901.⁴¹ Her begynte hun å lære engelsk ved siden av at hun fikk innføring i misjonsvirksomheten.⁴²

Skollenborg ble innvidd som misjonær 6. juni 1902 på Vegårshei. Hun ble hele livet som misjonær underholdt av Guds Menighet på Vegårshei. Vi kjenner til noen av hennes ansettelsesvilkår: Hun skulle få kr. 5000 til reiseutgifter og kr. 700 i lønn per år.⁴³ Dette skulle utbetales med kr. 175 per

kvartal. Til betingelsene hørte også med at hun ikke måtte «forandre sin Stilling som ugift uden Brødrenes Samtykke.»⁴⁴ (Brødrene er her lederne i menigheten.) Anne reiste med båt fra Arendal til Amerika i juli 1902 sammen med tre andre kvinner som også skulle til Kina. Planen var at de skulle reise nokså direkte over kontinentet med tog til motsatt kyst for derfra å reise med båt via Japan til Kina. Dette gikk ikke som planlagt. Etter få dager ble toget innblandet i en alvorlig kollisjon der menneskeliv gikk tapt. Skollenborg og hennes reisefeller ble ikke skadet, men hennes bagasje brant opp og de rakk ikke den båten de hadde planlagt å reise med. Skollenborg ble i Amerika i bortimot ett år. I den tiden representerte hun Alliansemisjonen i skandinaviske menigheter i USA. Hun ble dyktig i engelsk, skaffet seg gode kontakter, og dessuten var det nyttig å vente: Man merket fortsatt etterdønninger etter Bokseropprøret i Kina.⁴⁵

Anne Skollenborg reiste fra Amerika i juli 1903 og ankom Shanghai 16. august. Etter ganske kort tid dro hun inn i landet og kom i november 1903 til områdene der hun skulle arbeide. Det meste av sin tid i Kina arbeidet hun i dagens Gansu-provins.

Under alle sine år i Kina arbeidet Skollenborg for Den skandinaviske Alliansemisjonens svenske avdeling (SkandAM).⁴⁶ Denne avdelingen ble opprettet i 1900, men de første misjonærene ble sendt til Kina i 1902.⁴⁷ Dette betyr at Anne var blant de første som reiste til Kina for denne svenske avdelingen av SkandAM. Fortsatt kan man huske at hun «brøt på svensken», når hun på sine eldre dager snakket hjemme på Vegårshei. Hun var 31 år da hun ankom Kina og noe eldre enn gjennomsnittet.⁴⁸

I Kina arbeidet Anne hovedsakelig med evangelisering og undervisning. Hun holdt oppbyggelige møter og bibelundervisning, mest for kvinner, men ikke sjelden for begge kjønn. Anne Skollenborg reiste hjem for godt i 1938. Hun hadde da vært i Norge på to hvileperioder: i 1912 og 1929. Da hun kom hjem var hun 66 år. Hun var sliten og bosatte seg hjemme på Skollenborg.

I løpet av de 20 årene hun bodde hjemme før hun døde, synes hun ikke å ha hatt en fast arbeidsavtale med menigheten. Hun besøkte i blant Guds Menighets forsamlingslokaler, både hovedforsamlingen på Vegårshei og lokale bedehus

i nabobygdene. Særlig var hun til stede på større møter eller fester, der hun avla vitnesbyrd og informerte om Kina. Gamle folk på Vegårshei kan enda huske at hun hadde på seg en kinesisk festdrakt, og at hun hadde fått laget noen barnedrakter som hun brukte å kle opp barn i forsamlingen med.⁴⁹ Hun hjalp til med praktiske ting på gården, hun drev med håndarbeid, og hun førte også korrespondanse med kjente i Kina og andre steder i verden. Enkelte slektninger mener at hun snakket og levde i Kina slik at de nærmeste kunne bli lei.⁵⁰ Anne Skollenborg døde 4. februar 1958, 85 år gammel. Hun ble bisatt fra forsamlingshuset til Guds Menighet på Vegårshei.

Arbeid

Det var turbulente tider i Kina da Skollenborg kom i 1903. Det mange tusenårige keiserdømmet trakk sine siste sukk. Kina innførte republikk i 1911. I samsvar med CIMs og deres assosiertes regler måtte hun kle seg i kinesiske klær, og hennes mannlige kolleger måtte enda ha «pigtale». Denne hårfrisuren var påtvunget folket av det herskende Qing-dynastiet, som etnisk ikke var hankinesere, men mandsjuer. Vi ser av gruppebilder av SkandAM-misjonærer at Skollenborg etter 1911, da alle menn hadde fått vestlige frisyrer og kvinnene stort sett brukte vestlige klær, fortsatt bar sine gamle typisk kinesiske bomullsklær. Dette kan ha ulike årsaker, kanskje var det av nøysomhet eller av solidaritet med den stort sett fattige befolkningen hun jobbet blant?

Da nasjonalistlederen Sun Yat-sen innførte republikken, ble det imidlertid ikke lett å holde landet sammen. Det førte til flere tiår med nærmest anarkistiske tilstander, der krigsherrer styrte i ulike landsdeler, og der røverbander stundom herjet fritt. Dette avspeiles i Anne Skollenborgs brev hjem. Landet gjennomgikk også ofte tider med tørke, oversvømmelser og hungersnød. Skollenborg opplevde alt dette. På sin første tur til arbeidsfeltet skrev hun: «Barken er tatt av trærne langs vegen. Det var gjort nå under den store hungersnød som har vært her ute. En del mennesker er døde. På noen steder sa de at halvdelen av befolkningen var døde.»⁵¹ I tillegg var fremmedhatet som hadde utløst Bokseropprøret, ikke brent ut da Skollenborg kom til Kina i 1903. Vi vet at på den

tiden Anne kom til Gansu, 1902-1903, merket man tydelige etterdønninger av Bokseropprøret i den lokale befolkningen. En «røverarmé» var klar for nye aksjoner ikke langt fra provinshovedstaden i Gansu, Pingliang.⁵² Denne armeen hadde spilt en ikke ubetydelig rolle under Bokseropprørets siste fase som blant annet innebar angrep på utenlandske legasjoner i hovedstaden Beijing. Dette opprøret ble slått ned av vestlige armeer, primært engelske og franske. «Røverarmeen» hadde derfor tatt sin tilflukt til disse fjerne nordvestlige områdene. Vi kan regne som ganske sikkert at Skollenborg som ny misjonsarbeider merket denne armeens tilstedeværelse i sine nærområder. I *Kristelig Budbringer* 30. juli 1909 skrev Anne: «Det er nå ikke så ofte at folket er redde for oss.» Dette viser at ikke nødvendigvis fremmedhatet, men fremmedfrykten satt i lenge, ikke minst hos denne befolkningen som levde såpass fjernt fra Kinas sentrale områder. «Meget er jo nedbrudt av det fiendskap, som hersket. Det hendte ofte før, at det ble kastet stener etter, når de gikk ut, og stener ble kastet over taket og inn i gården. Nå derimot, er folket vennlig og vi kan uhindret gå hvor som helst, og de er ganske høflige mot oss.» Dette skrev Anne i julenummeret av *Kristelig Budbringer* i 1906. Det kommer likevel fram at hun var vel kjent med å bli betegnet som «utenlandsk djevel». Denne betegnelsen av misjonærene var så vanlig, skriver Anna Maria Claesson, at mange ikke lenger oppfattet den som verdiladet.⁵³ Skollenborg skrev også om hvordan hun til å begynne med ble «beglodd». Gansu-provinsen var en utkantprovins. Folk var ikke vant til å se hvite mennesker og særlig ikke kvinner. Samfunnet var kjønnssegregert, kvinnene var mindre ute enn menn. Bindingen av kvinnenes føtter var fortsatt en vanlig praksis.

Tidlig i det 20. århundret var infrastrukturen i Kina lite utbygd. Anne skrev om de lange strekningene de måtte tilbakelegge til fots, ri på muldyr eller esler, bæres i bærestol, kjøres i trillebår eller bæres av menn over floder:⁵⁴ «...som skikk og bruk er å bli båret på ryggen av menn som sitter på stranden og venter på at noen skal komme og forlange deres hjelp. Vi hadde aldri forsøkt dette før, verken søster Lundevall eller jeg, men det gikk riktig bra, om vi enn følte det underlig fra første stund.»⁵⁵

Da Franson var på sitt andre Kinabesøk i 1903/04, brukte

han god tid blant de misjonærene han selv hadde sendt ut i Alliansemisjonen. Han skrev ganske mye om sin undervisning og sine tanker om hvordan han mente misjonsarbeidet burde drives. Ut fra dette kan vi vite noe om hva Anne Skollenborg gjorde som misjonær.⁵⁶ I rapporten etter besøket sitt på SkandAMs felt i 1904 skrev Franson at arbeidet hadde hatt en god og positiv utvikling etter Bokseropprøret. Han oppmuntret hver stasjon til å avholde praktiske bibelkurs for nasjonale evangelister. Skollenborg skriver om en vekkelse på seminaret for utdanning av lærere og evangelister i naboprovinsten. Seminaret hadde to studenter fra hennes stasjon.⁵⁷ Hun underviste ikke selv lærerstudenter og fremtidige evangelister, men hun er avbildet sammen med dem,⁵⁸ nevner deres arbeid og hvor mye det vil koste menigheten i Norge i året om de vil underholde en kinesisk evangelist: «350-400 kroner etter som vekselen nå er.»⁵⁹

Anne skrev flere ganger at hun hadde vært på landsbybesøk. Dette fortalte hun positivt om. I *Kristelig Budbringer* 15. juli 1909 skildrer hun et slikt landsbybesøk. De besøkte private hjem og talte med kvinnene der. «Vi hadde ikke sittet lenge før kvinner fra naboene kom for å se oss. De forstod oss bra fram til vi begynte å tale til dem om vår religion. Det forstod de seg ikke på, mente de.» Anne og hennes reisefelle fortsatte likevel, og noen i forsamlingen forstod hva de snakket om. Mot kvelden gikk kvinnene hjem og misjonærene forberedte seg for natten. Da fortalte Anne at det kom mange menn som eksplisitt sa de kom for å høre forkynnelse. Både Anne og søster Bediston delte evangeliet: «...de hørte alle med stor oppmerksomhet og de forstod alt vi sa. Noen av dem hadde aldri før hørt evangeliet. Neste dag gikk vi videre. Vi la våre sengeklær på en hest og gikk selv til fots.» Neste kveld talte de i et annet hjem. «Tal ikke litt, men mye, sa de. ... Det er meget velsignet å være således ute, men det er hardt og tar på kreftene. En får jo spise hva en får og sove sammen med 5-8-9 mennesker på samme seng.»⁶⁰

Da Anne kom til Gansu-provinsen i 1903, hadde det vært drevet evangelisk virksomhet på de fleste stedene hun arbeidet. På grunn av Bokseropprøret hadde alle misjonsstasjonene vært forlatt i flere år og måtte for en stor del bygges opp fra grunnen. Den første stasjonen hun arbeidet ut fra, lå i byen Chingshow. I løpet av 1905/06 ble

hun av misjonen bedt om å arbeide tre måneder ved stasjonen i Ch`en-üen. Der var det en skole for begge kjønn. Ut fra brev er det tydelig Skollenborg underviste der.⁶¹ Hun ble også i løpet av sin første arbeidsperiode bedt av misjonsledelsen om å arbeide på misjonærbarnskolen i Pingliang. Der synes det som Anne hadde en kombinert husmor- og lærerfunksjon. Det har tydeligvis vært vanskelig for henne å skrive hjem om at hun var plassert på misjonærbarnskolen, litt på siden av det «ordentlige» misjonsarbeidet. Misjonærbarnskolen var besluttet opprettet under Fransons siste Kinabesøk i 1904. Anne hadde da som ganske ny misjonær vært til stede. En norskamerikansk lærer ved misjonærbarnskolen, C.M. Paulsson, skrev til lederskapet i Skollenborgs hjemmemenighet og forklarte hvorfor misjonen hadde overtalt Anne til å komme og arbeide på misjonærbarnskolen. «Anne Skollenborg var den person alle så opp til med full tillit. ... En annen årsak til at vi er glade for å ha søster Skollenborg i skolen, er den at hun har en utmerket kunnskap i det engelske språk.»⁶² Anne fremstår som en svært ydmyk person som var lydige mot misjonens ledelse. Ikke så sjelden ble hun beordret til arbeid på ulike misjonsstasjoner der det var vakante stillinger. Svært ofte ble Anne plassert på skoler, stundom for begge kjønn og stundom på rene jenteskoler. Anne synes ofte å ha hatt både praktiske og pedagogiske oppgaver. Hun drev med leseopplæring av jenter, og hun underviste dem i handarbeid som hun jo hadde spesialutdanning i. Det var vanlig i de fleste provinser at misjonen særlig tok seg av opplæring av jenter. Det kommer tydelig fram også gjennom det Anne skrev at jentene enten ikke hadde fått leve opp, eller at de var blitt giftet bort i svært ung alder og ikke hadde fått noen form for skolegang. Svært mange kvinner hadde tatt livet av nyfødte jentebabyer. «Det er ikke lett for oss å forestille oss hva det føles for en kvinne, når hun får se det som en synd at hun har drept pikebarn, som jo er så alminnelig.»⁶³

På 1920-tallet var Guds Menighet på Vegårdshei med å finansiere oppbyggingen av misjonsstasjonen i Jingning.⁶⁴ Sammen med to andre kvinner, begge skandinavisk-amerikanske, synes Anne å være temmelig fast knyttet til denne stasjonen fram til hun reiste hjem til Norge for godt i 1938. Her ble det holdt tre gudstjenester og møter hver

søndag. Også nå ble Anne beordret av misjonsledelsen til to år å arbeide på en jenteskole som befant seg i samme provins, men som krevde at hun skiftet bosted. Også denne gangen synes Anne å ha hatt medansvar for drift, undervisning og praktisk omsorgsarbeid knyttet til skolejentene. Hun måtte skaffe mat til 80-90 personer, skrev hun.⁶⁵

Identitet

I brev hjem i november 1925 kan vi tydelig ane at Skollenborg var trøtt av beordringer og av stadig å måtte fylle vakante stillinger på ulike steder.⁶⁶ Dette kan vitne om en kvinne som var ydmyk og fant seg i mer enn de fleste, men det kan også vitne om en anerkjennelse av hennes arbeid, at hun var til å stole på, var effektiv, dyktig og respektert. Hun gav tydelig uttrykk for trøtthet og behov for flere medarbeidere. I ett brev kommer det fram at hun har sagt nei til å samarbeide med en kvinnelig misjonær som misjonen tilbød henne som samarbeidspartner.⁶⁷ Dette viser at hun ikke alltid lot seg dirigere av misjonsledelsen!

At Anne Skollenborgs kall kom i form av et spørsmål fra menighetsledelsen, er ganske betegnende for hennes liv og tjeneste. Hun synes ikke å ha tatt så mange initiativ på egne vegne, men var umåtelig trofast, pliktoppfyllende og dyktig i de mange oppgaver hun ble bedt om å gjøre. Forstanderen i Guds Menighet i store deler av tiden etter at Anne var kommet hjem for godt, beskriver henne på følgende måte:

Hun var en meget intelligent og begavet kvinne. Hun hadde en sunn dømmeevne og var en ydmyk og fin personlighet. Som guttunge kunne han huske at han hadde hatt en samtale med henne der hun fortalte at hun var blitt forfulgt, ranet og slått, men hun var også blitt æret og hedret ... Hun levde for å tjene andre og krevde lite for seg selv av materielle goder.⁶⁸

Anne Skollenborg hadde svært «åndelig» måte å uttrykke seg på. Dette er særlig tydelig tidlig i hennes misjonærkarriere. Hun siterer bibelvers eller sanger, og mye av det hun skriver hjem til *Kristelig Budbringer*, har nærmest form av miniandakter, der hun både lovpriser Herren og formaner mennesker med hensyn til deres åndelige liv. Hun undertegner med «til deres forbønn trengende søster», «deres ringe søster»,

«i Jesus lykkelige» osv. Da hun i 1915 dro tilbake til Kina etter sitt første hjemmeopphold, ble uttrykksformen annerledes. Den ble mindre «åndelig», og hun skriver ofte, «du er hilset fra meg». Den noe mindre fromme skrivemåten, kan skyldes at stort sett alle hennes brev etter første hjemmeopphold er skrevet til den økonomiansvarlige i menigheten og derfor behøvde en formelt korrekt uttrykksform.

I et brev til økonomiansvarlige Haavard Mjaavatten kommenterer Anne Skollenborg spesifikt at hun hadde holdt et vitnesbyrd ved ankomsten til Innlandsmisjonenes senter i Shanghai. Hun hadde tydeligvis fått gode tilbakemeldinger på dette vitnesbyrdet. På senteret var det misjonærer fra ulike land og misjonsselskap. «Det var underlig at de få setninger jeg sa ble lagt merke til. Jeg følte meg selv fri og velsignet og det var derfor så mye lettere å frembære de ord som Herren gav.»⁶⁹ Disse ordene vitner om en dyktig kvinne, som ikke hadde store tanker om seg selv, og som var vant til å holde seg i bakgrunnen.

Konklusjon

Hva fikk misjonær Anne Skollenborg, en av Fredrik Fransons «masseutsendte» og lite skolerte misjonærer til Kina, utrettet?

Som vi allerede har sett, ble Fransons utsendelser av skandinaviske og lite skolerte misjonskandidater, kritisert av mange. Hovedargumentet mot denne «masseeksporten» til Kina var deres unge alder og manglende utdanningsmessige kvalifikasjoner. De ville bli fysisk og mentalt ødelagt, og deres manglende kvalifikasjoner ville hindre dem fra å få utført noe nyttig arbeid. Treffer denne kritikken Anne Skollenborg – en representant for disse?

Hun kom fra sosialt beskjedne kår og hadde ikke høyere utdanning, men hun hadde praktisk utdanning og erfaring og også mer misjonærforbereidelse enn bare Fransons bibelkurs. Hennes opphold i USA før hun kom til Kina, må anses som en del av hennes språkutdanning. Hun hadde passert 30 år og var eldre enn gjennomsnittet av skandinaverne som ble utsendt. Hun reiste som de fleste andre ut fra et kristent økumenisk miljø, preget av vekkelse og kallsbevissthet. Som de andre var hun eksponert for en forkynnelse som beskrev den store kinesiske befolkningens åndelige nød, og som

hevdet at den framtidige arbeidsdagen trolig ville bli kort. Hun kom fra en fromhet som regnet med at Gud ville sørge for at hun fikk det hun behøvde for å utøve tjenesten. Bibelen var en guide i hverdagen.

Verken CIM, SkandAM eller IMA hadde Kinas elite som målgruppe for sitt misjonsarbeid. Tvert om ønsket de å nå de kinesiske folkemassene, som i stor grad både var uskolerte og analfabete. Dette gjaldt ikke minst kvinnene. Utsendingene var det vi vil kalle enkle mennesker, men det var også den målgruppen de oppsøkte.

Anne Skollenborg arbeidet i et Kinas mest isolerte område i 36 år. En journalist i avisen *Folketanken* skrev: «De 36 årene har satt sitt stempel på henne. Det er liksom et gjenspeil av selve Kinas liv og lagnad i hennes dype mørke øyne, et gjenspeil med rike solstreif innimellom.»⁷⁰ Dersom Skollenborg hadde opplevd at hennes arbeid i Kina i alle disse årene hadde vært meningsløst, kan jeg vanskelig se at hun ville forblitt i landet i så mange år. De kildene vi har, viser snarere at hennes selvfølelse og selvrespekt økte ettersom hun fikk stadig bedre erfaring og kjennskap til landet hun arbeidet i.

Skollenborg kom hjem til Norge mens Kina var midt i en krig med Japan. På spørsmål fra samme journalist svarte hun reflektert om krigen, kinesernes forhold til den, til japanere og til deres eget fedreland. Da hun kom som ung misjonær til Kina, kunne hun skrive hjem om hva hun opplevde som primitivt og uutviklet. Etter mange år hadde hun fått større menneskekunnskap og innsikt i språk og kultur. «Det er umulig for den som ikke har levd blant dette folk å forstå hvor mange ting det er de må bryte med og hva de forsaker.»⁷¹ Dette sa hun med tanke på hvor vanskelig det var for kinesere å komme på kristne møter og gå over til «den nye troen». Også Fransons disipler kunne være reflekterte!

Anne Skollenborg fikk også spørsmål fra avisen, om de hadde hatt fremgang og glede av misjonsarbeidet: «Ja, det skal være visst,» svarte Skollenborg. Hun mente det var sådd så mange kjernesunne frø at noen på sikt ikke kunne annet enn bære frukt. Hun snakket om nasjonale kristne og kinesiske evangelister som bidrog til at man geografisk kunne nå stadig lenger ut med arbeidet. «Vårt arbeid har båret rike frukter, det vil nok en gang vise seg, folk bør vite at misjonen så langt fra

er forgieves, folk skulle se den store skilnad fra den gang vi kom, – og nå.»⁷²

I 2004 gjenopprettet Guds menighet på Vegårshei kontakten med en kristen menighet i Jingning i Gansuprovinsen der Anne Skollenborg arbeidet det meste av tiden i årene 1921 til 1938, da hun avsluttet sin karriere.⁷³ Dette viser at det gikk meget bra med arbeidet til misjonær Anne Skollenborg – langt bedre enn skeptikerne forventet. Kanskje kan det samme sies om mange av de unge og uskolerte disiplene til Fredrik Franson – og om lignende misjonærer i lignende misjoner. Fruktene av både SkandAM og CIMs arbeid peker i den retning.

Noter

- 1 Scheerer, James A. (1987). *Gospel, Church & Kingdom. Comparative Studies in World Mission Theology* (Minneapolis: Augsburg Publishing House), 13.
- 2 Nilsen, Odd Ragnar (1984). «Misjonsarbeid i Kina» i *Det Norske Misjonsforbunds Ytremisjon*. Utgitt til Det Norske Misjonsforbunds 100-års-jubileum (Oslo: Det Norske Misjonsforbund), 144.
- 3 Harbakk, Ernst (2004). «Misjon og kirke i Kina» i Berentsen, J.-M., T. Engelsviken og K. Jørgensen(red). *Missiologi i dag* (Oslo: Universitetsforlaget), 418.
- 4 Iflg. førstelektor Dagfinn Solheim, sitert i Harbakk (2004), 420.
- 5 Claesson, Anna Maria (2001). *Kinesarnas Vänner. En analys av missionens berättelse som ideologi och utopi* (Jönköping: Jönköpings läns museum), 4-5.
- 6 Torjesen, Edvard P. (1984). *A Study of Fredrik Franson. The Development and Impact of his Ecclesiology, Missiology, and Worldwide Evangelism. (1984)*. En forenklet utgave av denne Ph.d.-avhandlingen Torjesen, Edvard P. (1983). *Franson, Fredrik. A Model for Worldwide Evangelism (Pasadena: William Carey Library)*.
- 7 Austin, Alvyn (2007). *China's Millions. The China Inland Mission and Late Qing Society, 1832-1905* (Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company), 91.
- 8 Austin (2007), xxviii-xxix.
- 9 Claesson (2001), 106. Franson ble kalt «Sveriges Moody». Han hadde alltid dårlig tid og ble i Sverige derfor også kalt en «pågåare». Claesson (2001), 99 og 101.
- 10 Torjesen (1984), 506.
- 11 Torjesen (1984), 507.

- 12 Det er utgitt svært mange biografier om Hudson Taylor og hans misjonsforetak. Den første offisielle er skrevet av hans sønn og svigerdatter. Taylor, Geraldine and Howard Taylor (1911/1918). *Hudson Taylor and China Inland Mission* (London: The China Inland Mission). Dagens fremste biograf er professor Alvyn Austin.
- 13 Noen steder oppgis innbyggertallet til 250 millioner, andre steder til 400 millioner. Chang, Jung (2013). *Enkekeiserinnen Cixi- konkubinen som brakte Kina inn I den moderne tid (Oslo: Gyldendal), 42 skriver at folketallet var godt over 400 millioner omkring 1900*
- 14 Austin (2007), 80.
- 15 Torjesen (1984), 508.
- 16 Torjesen (1984), 71-73. *The Scandinavian Alliance Mission* endret navn i 1949 til *The Evangelical Alliance Mission, TEAM*. De har i dag hovedkontor i Wheaton, Illinois, USA og har i følge hjemmesiden over 550 misjonærer. <https://team.org/>, lest 14.08.2015.
- 17 Torjesen (1984), 516.
- 18 Austin (2007), 320.
- 19 Torjesen (1984), 506.
- 20 Breistein, Ingunn Folkestad (2013). «De angloamerikanske vekkelse og deres innflytelse på norsk frikirkelighet» i Schuff, H. M. T., R. Salvesen og H. Hagelia (red). *Forankring og Fornylse. Ansgarskolen 1913-2013* (Kristiansand: Portal akademisk), 209-231.
- 21 Franson, Fredrik (1898), *Fr. Fransons Reise rundt Jorden* (Kristiania: G Hüberts forlag), 139.
- 22 Trosmisjoner er en betegnelse på uavhengige protestantiske misjonsselskap som kjennetegnes ved enkeltmenneskers frivillige trosengasjement (voluntarisme), ved tro på Guds økonomiske underhold av dem som arbeider med kristen virksomhet, svært ofte kombinert med en sterk endetidsforventning og med en tverrkonfesjonell profil. Kina Innlandsmisjon var en forløper for de fleste av disse misjonene. Trosmisjonene har forbindelser til vekkelsesbevegelser i den angloamerikanske verden i siste del av 1800-tallet, spesielt i USA.
- 23 Robert, Dana (1997). *American Women in Mission* (Georgia: Mercer University Press), 253.
- 24 Hunter, Jane (1984). *The Gospel of Gentility. American Women Missionaries in turn-of-the-century China* (New Haven: Yale University Press). Flere misjonsselskap I USA dannet på 1800-tallet egne avdelinger som sendte ut enslige kvinner for å arbeide blant kinesiske kvinner i det sterkt kjønnssegregerte samfunnet. Hunter (1984), 12 ff; 21ff.
- 25 Robert (1997), 253-254.
- 26 Sidenvall, Erik (2009). *The Making of Manhood among Sweedish Missionaries in China and Mongolia, c.1890-c.1914* (Boston: Brill), 61-62.
- 27 «When I find a field too hard for a man, I put in a woman». Sitatet av den amerikanske metodistbiskopen William Taylor er sagt om

- misjonsarbeid i Afrika, men kan også sies om Kina. Robert 1997, 189.
- 28 Innholdet i avsnittet er stort sett hentet fra Sidenvall (2009), 1-21.
- 29 Austin (2007), 320, min oversettelse.
- 30 Statistisk sentralbyrå skriver at 20500 nordmenn emigrerte fra Norge mellom 1900-1905 https://www.ssb.no/a/histstat/sos/sos_003.pdf : 21.nov. 2014
- 31 En presentasjon av dette endetidssynet: Salvesen, Reidar (2013) «Når historien tar slutt – en presentasjon og vurdering av evangelikale endetidssyn med spesiell vekt på tidshusoldningslæren» i Schuff, Salvesen og Hagelia (red). *Forankring og fornyelse. Ansgarskolen 1913 – 2013* (Kristiansand: Portal akademisk), 101-124.
- 32 Claesson (2001), 115.
- 33 Om Keswick-bevegelsen og trosmisjonene: Carpenter, A. Joel (1990). Propagating the Faith Once Delivered: The Fundamentalist Missionary Enterprise, 1920-1945» i Carpenter, J. A. and W. R. Schenk (eds): *Earthen Vessel American Evangelicals and Foreign Missions 1880-1980* (Grand Rapids: William Eerdmans), 117-122.
- 34 Sidenvall (2009), 45.
- 35 Sidenvall (2009), 33-46.
- 36 Lunden, Gunnar (2000). *Skollenborgslekta på Vegårshei* (Vegårshei: Eget forlag), 5.
- 37 Kvisli, John (1965). *En skildring av den religiøse bevegelse på Vegårshei* (Tvedestrand Boktrykkeri), 36-37.
- 38 *Guds Menighet på Vegårshei* har sin hovedmenighet på Myra i Vegårshei kommune, men har flere forsamlingshus i bygdene omkring. Da Skollenborg skulle reise til Kina, var de fleste av kretsene med å støtte utreisen: Vegårshei, Tørdal, Åmli, Holt, Østre Moland, Stokken, Staubø, Sandøya, Søndeled, Risør m.fl. Lunden (2000), 8-9. I 1901 ble Knud Salvesen fra Kragerø utsendt fra Guds Menighet på Vegårshei til Misjonsforbundets felt i Natal-provinsen i Sør-Afrika.
- 39 Lunden (2000), 8.
- 40 Fredrik Franson holdt sju bibelkurs i Norge mellom 1884 og 1893. Misjonsforbundet arrangerte to tilsvarende kurs i Drammen i 1897 og 1899. Anne gikk på det andre. Ansgarskolen regner Fransons og DNMS kurs som forløpere for den misjonsskolen som ble etablert i 1913 som er grunnlaget for dagens Ansgarskole. *Misjonsbladet* 1/13, 27-33.
- 41 CIM ble opphav til eller hadde kontakt med en rekke bibelskoler og treningsskoler for misjonærer i både Storbritannia, Canada og USA. Jeg har ikke funnet opplysninger om denne institusjonen, men regner med at den hadde nære bånd til CIM.
- 42 *Kristelig Budbringer*. Nr. 51/52. Julenummer 1906, årgang 7, 409-410.
- 43 I følge Stoltz, Gerhard (1955). Økonomisk Utsyn 1900-1950 (Oslo: Statistisk Sentralbyrå), 185, tjente mannlige håndverkere i 1912 kr. 1905 i året, mens en industriarbeider tjente kr. 995.
- 44 Dette var i samsvar med regler som gjaldt i Kina Innlandsmisjon. De

- fleste som reiste ut, var enslige av begge kjønn mellom 20 og 30 år. Det ble derfor inngått mange ekteskap misjonærene imellom. Det er også eksempler på at noen måtte gå ut av sin tjeneste i CIM som følge av ekteskap med partnere som ikke ble godkjent av misjonen.
- 45 Bokseropprøret (1899-1901) var et antvestlig opprør spesielt rettet mot vestlige misjonærer og kinesiske kristne. En regner med at 236 vestlige misjonærer mistet livet. Harbakk (2004), 418. Innlandsmisjonen og deres assosierte ble hardere rammet enn andre misjonsselskap, da opprøret rammet ekstra hardt i dagens Shanxi-provins, der disse gruppene hadde hovedvekten av sitt arbeid. Austin (2007), 395-420. 159 utlendinger ble massakrert i Shanxi (den gang Shansi-provinsen), derav 45 barn. Det var 56 Franson-relaterte misjonærer i denne provinsen under opprøret. 42 ble drept, i tillegg kom 16 av deres barn. 21 av de drepte kom fra International Alliance Mission, 10 fra Svenska Hjälpförbundet, 5 fra den svenske avdelingen av SkandAM i Mongolia, 3 fra Svensk mongolmission og 3 fra Kina Innlandsmisjon. Torjesen (1984), 684.
- 46 Da de første misjonærene fra Det Norske Misjonsforbund (DNM) reiste til Kina i 1899, ble DNM oppfattet som SkandAMs norske avdeling. Nilsen (1984), 142.
- 47 http://www.alliansmissionen.se/web/Historia_1.aspx , lest 14.08.15.
- 48 Austin (2007), 325.
- 49 Samtale med Kristine Bakke f. Ordahl, 5. april 2013. Anne fikk ikke lønn, men noe godtgjørelse av forsamlingen etter at hun var kommet hjem. I brev av 30. desember 1949 takket hun menigheten for kr. 300 hun hadde mottatt. Av disse sendte hun kr. 200 tilbake: «Så jeg sender nå kr. 200- tilbake. Jeg får nok hva jeg trenger allikevel». Sunde, Knut (2013). *Streif. Anne Skollenborg Pionermisjonær i Kina 1902 -1938.* (Vegårshei: Til Tjeneste forlag), 159.
- 50 Samtale med Erik Torp 5. april 2013.
- 51 *Kristelig Budbringer, mars 1904. I Færøvik, Torbjørn (2012). Maos Rike. En lidelseshistorie. (Oslo: Cappelen Damm) skriver forfatteren om Gansu-provinsen etter at Anne Skollenborg var kommet til Norge. Han forbinder den alltid med sult og fattigdom: «Gansu, kjent for sitt tørre klima og sin kroniske fattigdom.»*
- 52 Torjesen (1984), 735-39.
- 53 Claesson (2001), 136.
- 54 *Kristelig Budbringer* 5. februar 1904. Personlig brev til Olaf Mjåvatn 8. oktober 1933.
- 55 *Kristelig Budbringer* 2. august 1906.
- 56 Torjesen (1984), 735-739.
- 57 *Kristelig Budbringer* 30. juli 1909.
- 58 Sunde (2013), 140.
- 59 Personlig brev til Haavard Mjaavatten 9-10-1919.
- 60 *Kristelig Budbringer* 15. juli 1909.

- 61 *Kristelig Budbringer*, januar 1906.
 62 *Kristelig Budbringer*, august 1907.
 63 *Kristelig Budbringer* 30. juli 1919.
 64 Den eldre romaniserte skrivemåten er Tsingning.
 65 Personlig brev 29. juli 1925.
 66 Dana Robert henviser til Mrs. Arthur Glasser, som har arbeidet som enslig misjonær i Kina for Innlandsmisjonen: «Single women were often appointed to 'fill gaps' rather than to the work with which they were called by God.» Robert (1997), 201 fotnote.
 67 Personlig brev til Haavard Mjaavatten 4. november 1925.
 68 Lunden (2000), 8.
 69 Personlig brev til Haavard Mjaavatten 21. desember 1915.
 70 *Folketanken* nr. 54, tirsdag 10. mai 1938, årgang. 51.
 71 Personlig brev til Olaf Mjåvatn 8. oktober 1933.
 72 *Folketanken* 10. mai 1938.
 73 Sunde (2013), 178-181.

Ingrid Eskilt, f. 1949. Spesialpedagog, Kristiansand lærerskole 1972, Statens spesiallærerskole 1975-76, Kristendom hovedfag MF 1986, Ph.D i Interkulturelle studier Trinity International University 2005 på avhandlingen *An Analysis of Changing Perspectives on the Understanding of the Missionary Call in the Mission Covenant Church of Norway*. Spesialpedagog Egersund 1972-1978, lærer for misjonærbarn Kongo Brazzaville 1979-1982, lærer ved Ansgarskolen fra 1986, førsteamanuensis samme sted fra 2005. Har og publisert artikler og kapitler i norske og internasjonale publikasjoner og tidsskrifter.

English Summary:

Free Church Missionaries better than their Reputation? Anne Skollenborg, a Missionary to China, a typical Example?

Anne Skollenborg from Southern Norway was a missionary in China, mostly in the western province of Gansu, from 1902 to 1938. She was sent by an independent revival church in Norway (*Guds Menighet på Vegårshei*) but served all her years in China in the Swedish section of *The Scandinavian Alliance Mission*, founded by its Swedish-American Mission

director Fredrik Franson (1852-1908) in 1891. The leader of *China Inland Mission*, James Hudson Taylor (1832-1905), sent out in 1890 a cry for 1000 missionaries to China. Franson felt called to send 200 candidates, who he recruited among young Scandinavians from both sides of the Atlantic. He gathered large numbers of people on his rallies where he told about the needs in China. He had evangelistic training courses for 2-4 weeks for those who were willing to go to China. Franson collaborated with another mission agency: The *International Missionary Alliance* founded of A.B. Simpson. Franson found and trained the candidates and Simpson took care of the financial part. During few months Franson had gathered, trained and sent several tens of young Scandinavians to Shanghai. Franson was strongly criticized, primarily by the academic missionary elite for his «mass-exportation» of young and uneducated missionaries to China. Anne Skollenborg was one of the many who were recruited by Franson and in many ways she was a typical representative for the candidates Franson sent to China. Skollenborg worked among the poorer and illiterate Chinese. The receivers of her service both in words and deeds were most of all illiterate women. Skollenborg served successfully in one of the most remote areas of China for 36 years which proves that the critics of Franson failed concerning her and many of her colleagues' service in China. The primary sources to Skollenborg's life have been letters written to church members in her home church, and the church magazine *Kristelig Budbringer*.